

श्री लाल बहादुर शास्त्री राष्ट्रीय संस्कृत विश्वविद्यालय
(केंद्रीय विश्वविद्यालय)
बी-04, कुतुब सांस्थानिक क्षेत्र कटवारिया सराय, नई दिल्ली-110016

सत्यापन प्रमाणपत्र

प्रमाणित किया जाता है कि शिक्षापीठ द्वारा संचालित शिक्षाशास्त्र, एवं शिक्षाचार्य, पाठ्यक्रम का सी.ओ., पी.ओ., पी.एस.ओ. एवं एल.ओ. का कार्य पूर्ण है।

Rachna Verma

विभागाध्यक्ष हस्ताक्षर

नाम: *Rachna Verma, Mohan*

दिनांक: *30-8-2024*

[Signature]
09/09/24

सत्यापित
VERIFIED

[Signature]

कुलसचिव / Registrar
श्री लाल बहादुर शास्त्री राष्ट्रीय संस्कृत विश्वविद्यालय
Shri Lal Bahadur Shastri National Sanskrit University
बी-4, कुतुब सांस्थानिक क्षेत्र, नई दिल्ली-110016
B-4, Qutub Institutional Area, New Delhi-110016

बी.एड - पी.ओ

शिक्षाशास्त्री (बी.एड.) कार्यक्रमस्य परिणामाः (पी.ओ)

द्वयोः वर्षयोः कार्यक्रमस्य समाप्तौ छात्राध्यापकाः अधोविषयेषु सक्षमाः भविष्यन्ति।

का.प १ – विमर्शनात्मकचिन्तनम्

- तार्किकं विवेकपूर्णं वैज्ञानिकं च चिन्तयितुं शक्नुवन्ति।
- समस्यायै पूर्वमेव समाधानं चिन्तयितुं शक्नुवन्ति।
- शिक्षणशास्त्रीयप्रधानां विश्लेषणं चिन्तनं च कर्तुं शक्नुवन्ति।

का.प २ – सम्प्रेषणकौशलानि

- लैखिकमौखिकसंवादं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- समूहेषु विचारान् व्यक्तीकर्तुं शक्नुवन्ति।
- विश्लेषणात्मकं पठनं लेखनं च शक्नुवन्ति।

का.प. ३ – सामाजिककौशलानि

- समूहैः समुदायैः वा शैक्षणिकसवेगात्मकस्तरौ संवादं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- समूहेषु, गणेषु वा कार्यं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- अन्तर्वैयक्तिकविकासं कर्तुं शक्नुवन्ति।

का.प. ४ – प्रजातान्त्रिकाभिवृत्तिः

- प्रजातान्त्रिकभावनया कार्यं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- प्रजातान्त्रिकममूल्यानि प्राप्नुवन्ति।
- दायित्वनागरिकरूपेण कार्यं कर्तुं शक्नुवन्ति।

का.प. ५- नैतिकव्यावसायिकाचरणानि

- शिक्षकेभ्यः व्यावसायिकाचारसंहितायै व्याख्यां कर्तुं शक्नुवन्ति।

- विभिन्नमूल्यप्रणाली: अभिज्ञातुं शक्नुवन्ति।
- सर्वेषु कार्येषु नैतिकाचरणानि प्रयोक्तुं शक्नुवन्ति।

का.प. ६ – पर्यावरणं स्थिरता च

- विभिन्नपर्यावरणीयविषयानां समस्यानां च प्रति संवेदानाः अभिव्यक्तुं शक्नुवन्ति।
- पर्यावरणशिक्षायाः तथा सुस्थिरविकासस्य मूलविषयान् विश्लेषितुं शक्नुवन्ति।

का.प. ७ – स्वनिर्देशः आजीवनाधिगमश्च

- स्वतन्त्रतया जीवनपर्यन्ताधिगमस्य गतिविधिषु संलग्नाः भविष्यन्ति।
- २१ शताब्दस्य कार्यस्थानं परिवर्तयन्तः अपेक्षानुसारं परिवर्तयितुं शक्नुवन्ति।
- अधिगमः कथम् अधिगमः इति विषये कौशलविकासं सम्पादयन्ति।

का. प. ८ – वैज्ञानिकाभिवृत्तिः

- वस्तूनां प्रक्रियानाम् अभ्यासानां च दर्शने वस्तुनिष्ठतायाः विकासं सम्पादयिष्यन्ति।
- विचाराणां साक्षीनाम् अनुभवानां च मूल्याङ्कनं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- वैज्ञानिकपद्धत्या समस्यानां समाधानं दातुं शक्नुवन्ति।

का. प. ९ – शिक्षणशास्त्रीयदक्षताः

- घटकेषु ध्यानं यच्छन्तः विभिन्नशिक्षणशास्त्रीयकौशलानां प्रयोगं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- शिक्षणाधिगमप्रक्रियायाः विभिन्नशिक्षणशास्त्रीयकौशलानाम् प्रयोगक्रियान्वयनं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- कक्षाप्रबन्धनस्य कौशलविकासं कर्तुं शक्नुवन्ति।

का. प. १० – डिजिटल् इत्यस्य दक्षताः

- शिक्षणाकलनाय विभिन्नोपकरणानां, तन्त्रांशानां च प्रयोगं शक्नुवन्ति।
- शिक्षणाधिगमाकलनप्रक्रियायां प्रविधेः प्रयोगं कर्तुं शक्नुवन्ति।

- ई - संसाधनानि निर्मातुं शक्नुवन्ति।

शिक्षाशास्त्री –पाठ्यक्रमस्य विशिष्टपरिणामाः (पी.एस्.ओ)

अस्य द्विवर्षीयकार्यक्रमस्य समाप्तेः अन्तरं छात्राध्यापकाः एतानि कर्तुं शक्नुवन्ति।

- पी.एस्.ओ १ – शिक्षायाः दार्शनिकमनोवैज्ञानिकसामाजिकदृष्टिकोणस्य मूलभूतवर्णनानि कर्तुं शक्नुवन्ति।
- पी.एस्.ओ २ – शिक्षणाधिगमस्य वैचारिकावबोधं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- पी.एस्.ओ ३ – शिक्षणाधिगमयोः प्रौद्यौगिक्याः प्रयोगस्य क्षमतां प्राप्नुवन्ति।
- पी.एस्.ओ ४ – विद्यालयप्रबन्धननेतृत्वयोः क्षमतानां विकासं प्राप्तुं शक्नुवन्ति।
- पी.एस्.ओ ५ – अधिगमाकलनस्य विभिन्नप्रकाराणां प्रयोगक्षमतानां विकासं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- पी.एस्.ओ ६ – क्रियात्मकानुसन्धानस्य प्रयोगं कृत्वा विद्यालयकक्षयोः दैनिकसमस्यानां समाधाने दक्षतयाः विकासं प्राप्तुं शक्नुवन्ति।
- पी.एस्.ओ ७ – विभिन्नशास्त्राणां यथा ज्योतिष-साहित्य-दर्शनादि विषयाणां पाठने दक्षतायाः विकसं प्राप्तुं शक्नुवन्ति।
- पी.एस्.ओ ८ - उच्चप्राथमिकमाध्यमिकयोः स्तरयोः मुख्यतया संस्कृतशिक्षणविषयाय पाठयोजनाः निर्मातुं शक्नुवन्ति।
- पी.एस्.ओ ९ - उच्चप्राथमिकमाध्यमिकयोः स्तरयोःसंस्कृते विभिन्नविषयान् पाठयितुं शक्नुवन्ति।
- पी.एस्.ओ १० – विभिन्नशिक्षणशास्त्रीय-डिजिटल-कौशलानि प्रदर्शयितुं शक्नुवन्ति।
- पी.एस्.ओ ११ – सम्प्रेषणचिन्तनसमस्यानां समाधानाय कौशलविकासं प्राप्तुं शक्नुवन्ति।
- पी.एस्.ओ १२ – पर्यावरणशिक्षायाः प्राथमिकसम्प्रत्ययानां सन्दर्भानाम् अवबोधने क्षमतां प्राप्तुं शक्नुवन्ति।
- पी.एस्.ओ १३ - योगस्वास्थ्यशिक्षायाः महत्वं तथा कौशलानि च प्राप्तुं शक्नुवन्ति।
- पी.एस्.ओ १४ – शिक्षायाः सम्बद्धानां अन्यमहत्वपूर्णविषयानां यथा निर्देशनपरामर्शः, जेण्डर-शिक्षा, मानवाधिकारशिक्षादीनाम् अवबोधनं कर्तुं शक्नुवन्ति।

- पी.एस्.ओ १५ – समावेशात्मकशिक्षायाः वञ्चितवर्गीयानां समस्यानां समीक्षात्मकदृष्टेः विकासं प्राप्नुवन्ति।

शिक्षाशास्त्री-कार्यक्रमस्य (बी.एड्)- पाठ्यक्रमस्य परिणामाः

प्रत्येकपाठ्यक्रमस्यान्ते छात्राध्यापकाः सक्षमाः भविष्यन्ति।

शिक्षाशास्त्री-(बी.एड्): प्रथमसत्रार्थपाठ्यक्रमस्य परिणामाः

पाठ्यक्रमः १ – शिक्षायाः दार्शनिकसमाजशास्त्रीयपरिप्रेक्ष्ये

- सी. ओ १ – प्रमुखाणां भारतीयानां तथा पाश्चत्यानां दार्शनिकविचारधाराणां तथा शिक्षायाः उपरि तासां प्रभावस्य परिचयं प्राप्नुवन्ति।
- सी. ओ २ – दार्शनिकदृष्टिकोणस्य वैचारिकावबोधनस्य विकासं प्राप्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ ३ – शिक्षायाः समाजशास्त्रीयपरिप्रेक्ष्ये विकासं प्राप्नुवन्ति।
- सी. ओ ४ – राष्ट्रियान्तराष्ट्रियस्य वैचारिकावबोधं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ ५ – एन्.सी.एफ् २००५ तथा एन् ई पी २०२० इत्यनयोः सन्दर्भे पाठ्यक्रमविकासस्य विश्लेषणं कर्तुं शक्नुवन्ति।

पाठ्यक्रमः २ – अधिगमविकासयोः मनोविज्ञानम्

- सी . ओ. १ – भारतीयपाश्चत्ययोः परिप्रेक्ष्ये शैक्षिकमनोवैज्ञानिकप्राथमिकावधारणानां विषये अवबोधविकासं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी.ओ . २ – मानवबुद्धिविकासयोः विभिन्नायामानां विषये अवबोधं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ ३ – शिक्षणाधिगमस्य प्रेरणायाः च विभिन्नसिद्धान्तानां प्रयोगक्रियान्वयनं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ४ – विशिष्टबालकानां बुद्धिमत्तायाः शिक्षणावधारणायाः च विषये अवबोधस्य विकासं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ ५- व्यक्तित्वसम्प्रत्ययस्य (भारतीयपाश्चत्यपरिप्रेक्ष्ये) तथा मानसिकस्वास्थ्यस्य विज्ञानस्य विषये अवबोधविकासं कर्तुं शक्नुवन्ति।

पाठ्यक्रम:-३ सूचनासम्प्रेषणप्रौद्योगिक्याः अनुप्रयोगः

- सी.ओ १ – सूचनासम्प्रेषणप्रौद्योगिक्याः सम्प्रत्ययानाम् अवबोधनं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी.ओ २ – प्रौद्योगिक्याधारिताधिगमस्य विभिन्नाधिगमप्रबन्धनप्रणालीनाञ्च सम्प्रत्ययात्मकज्ञानस्य विकासं सम्पादयन्ति।
- सी.ओ ३ – विभिन्नानां ई-संसाधनानां तथा अन्तर्जालमूल्याङ्कनस्य परीक्षणानाञ्च विकासक्रियान्वयनं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी.ओ. ४ – ई - पाठ्यक्रमं निर्मातुं शक्नुवन्ति।
- सी.ओ ५ – एम्.एस्. आफिस् इत्यस्य आधारितशैक्षणिककार्यसञ्चालनाय दक्षताविकासं सम्पादयन्ति।

पाठ्यक्रमः ४ – विद्यालयप्रबन्धनं नेतृत्वञ्च

- सी . ओ. १ – विद्यालयप्रबन्धनस्य प्रशासनस्य च सामान्यविषयेषु अवबोधस्य विकासं सम्पादयितुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. २ – विभिन्नप्रकाराणां विद्यालयसंसाधनानां विकासं तथा प्रयोगं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी.ओ ३- शिक्षणे विभिन्ननेतृत्वसिद्धान्तानां तथा शैलीनां च प्रयोगक्रियान्वनं कर्तुं पारयन्ति।
- सी.ओ ४ – विद्यालयीयशिक्षायां सम्पूर्णगुणवत्ताप्रबन्धने वैचारिकावबोधनविकासं सम्पादयन्ति।
- सी.ओ ५ – विद्यालयप्रबन्धनैः युक्तानां संस्थानां गतिविधीनां भूमिकाः वक्तुं शक्नुवन्ति।

पाठ्यक्रमः - ५ शास्त्रशिक्षणम्

निम्नलिखितेषु कमपि एकं विषयं चेतुं शक्निवन्ति।

५.१. ज्योतिषशास्त्रशिक्षणम्

५.२. साहित्यशास्त्रशिक्षणम्

५.३. दर्शनशास्त्रशिक्षणम्

५.४. व्याकरणशास्त्रशिक्षणम्

५.५. वेदशास्त्रशिक्षणम्

५.६. कर्मकाण्डशास्त्रशिक्षणम्

५.१. ज्योतिषशास्त्रशिक्षणम्

- सी . ओ. १ – ज्योतिषशास्त्रस्य मूलविषयानाम् अवबोधनस्य विकासं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी.ओ. २ – ज्योतिषशास्त्रस्य साधनानाम् उपकरणानां प्रयोगं तथा क्रियान्वयनं च कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी.ओ. ३ – निदानात्मकपरामर्शे ज्योतिषशास्त्रस्य भूमिकायाः विषये अवबोधविकासं प्राप्तुं शक्नुवन्ति।
- सी.ओ. ४ – ज्योतिषशिक्षणे व्यावहारिकपक्षाणाम् अवबोधविकासं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी.ओ.५ – ज्योतिषशास्त्रपाठनाय दक्षताविकासं कर्तुं शक्नुवन्ति।

५.२. साहित्यशास्त्रशिक्षणम्

- सी.ओ. १- साहित्यस्य मूलविषयानाम् अवबोधं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. २ – काव्यशास्त्रस्य विभिन्नतत्वानाम् अवबोधस्य विकासं सम्पादयन्ति।
- सी. ओ. ३ – रासनुभूतेः सौन्दर्यानुभूतेः च उपयोगितां वैचारिकावबोधस्य विकासं प्राप्नुवन्ति।
- सी.ओ. ४ – साहित्यशिक्षणाय रचनावाददृष्टिकोणाधारितपाठयोजनां निर्मातुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ५- साहित्यशिक्षणाय दक्षतायाः विकासं सम्पादयन्ति।

५.३. दर्शनशास्त्रशिक्षणम्

- सी.ओ. १ – भारतीयदर्शनस्य मूलविषयानाम् अवबोधस्य विकासं प्राप्नुवन्ति।
- सी. ओ. २ – दर्शनाधिगमे विभिन्नविधीनां प्रयोगं क्रियान्वयनं च कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ३ – प्रख्यातप्राचीनभारतीयदर्शनविचारान् अवगन्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ४ – दर्शनशिक्षणाय विभिन्नशिक्षणसहायकसामग्र्याः प्रयोगस्य विकासं प्राप्नुवन्ति।

- सी. ओ. ५ – दर्शनपाठनाय दक्षताविकासं सम्पादयन्ति।

५.४. व्याकरणशास्त्रशिक्षणम्

- सी. ओ. १ – व्याकरणस्य मूलविषयान् अवगन्तुं शक्नुवन्ति।
- सी.ओ. २ – व्याकरणशिक्षणाधिगमे विभिन्नविधीनां प्रयोगक्रियान्वयनं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी.ओ. ३- व्याकरणशिक्षणपाठयोजनायाः निर्माणं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी.ओ. ४ –व्याकरशिक्षणाय विभिन्नशिक्षणसहायकसामग्रिविकासं प्रयोगे सक्षमाः भविष्यन्ति।
- सी.ओ. ५ – व्याकरणशिक्षणाय दक्षताविकासं सम्पादयन्ति।

५.५. वेदशास्त्रशिक्षणम्

- सी.ओ. १ – वेदानां मूलविषयान् अवगन्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. २ – वेदस्य मूलपाठानां महत्वविषये अवबोधस्य विकासं सम्पादयन्ति।
- सी. ओ. ३ – प्राचीनाधुनिकवेदव्याख्यातृणां चिन्तनस्य अवगमनं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी.ओ. ४ – वेदशिक्षणाय समर्पितविभिन्नसंस्थानां भूमिकां वक्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ५ – वेदानां पाठनाय दक्षतायाः विकासं सम्पादयन्ति।

५.६. कर्मकाण्डशास्त्रशिक्षणम्

- सी.ओ. १- कर्मकाण्डस्य मूलविषयान् अवगन्तं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. २- कर्मकाण्डाधिगमे प्राचीनाधुनिकविधीनां प्रयोगं क्रियान्वयनं च शक्नुवन्ति।
- सी.ओ. ३- कर्मकाण्डस्य अन्यशास्त्राणां मध्ये सम्बन्धस्य वैचारिकावबोधनं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी.ओ. ४ – कर्मकाण्डशिक्षणाय विभिन्नशिक्षणसहायकसामग्र्याः प्रयोगं विकासं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी.ओ. ५- कर्मकाण्डशिक्षणाय दक्षताविकासं सम्पादयन्ति।

प्रायोगिकम् – (ई.पी.सी -१) व्यावसायिकक्षमतोन्नयनपाठ्यक्रमः

व्यावसायिकक्षमतोन्नयनपाठ्यक्रम: १(ई.पी.सी -१) - सम्प्रेषणकौशलम्

- सी.ओ. १- सम्प्रेषणकौशलस्य सैद्धान्तिकपक्षान् अवगन्तुं शक्नुवन्ति।
- सी.ओ. २- संस्कृतहिन्दी-आङ्गलादि भाषासु शब्दावल्याः तथा वाक्यनिर्माणस्य नियमान् अवबुध्यन्ते।
- सी. ओ ३ - संस्कृत-हिन्दी-आङ्गलादि भाषासु रचनात्मकतायै दक्षतायाः विकासं सम्पादयन्ति।

व्यावसायिकक्षमतोन्नयनपाठ्यक्रम: २(ई.पी.सी -२) - संस्थागतयोजना तथा नेतृत्वकौशलम्

- सी.ओ. १ – संस्थायागतयोजनायाः वैचारिकावबोधनविकासं प्राप्नुवन्ति।
- सी.ओ २- विभिन्न-नेतृत्वशैलीनां नेतृत्वस्य परीक्षणस्य विषये अवबोधविकासं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी.ओ. ३ –नेतृत्वकौशलविकासं सम्पादयन्ति।

शिक्षाशास्त्री (बी.एड्) द्वितीयसत्रार्थः

पाठ्यक्रमस्य परिणामाः

पाठ्यक्रमः -६ शिक्षणाधिगमप्रौद्योगिकी

- सी.ओ. १- शिक्षणस्य सम्प्रत्ययात्मकावबोधस्य विकासं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी.ओ. २- कस्यामपि शैक्षिकपरिस्थित्यां शिक्षणस्य विभिन्नचरणानां स्तरानां च क्रियान्वयनस्य क्षमतानां विकासं प्राप्तुं शक्नुवन्ति।
- सी.ओ. ३- शिक्षणप्रमानानां तेषाम् आधाराभूतानां घटकानां प्रयोगक्षमतायाः विकासं प्राप्नुवन्ति।
- सी.ओ. ४ – विभिन्नशिक्षणविधीनां रणनीतीनां प्रौद्योगिकीनां च प्रयोगदक्षतानां विकासं सम्पादयन्ति।
- सी. ओ. ५ – शिक्षणाधिगमे शैक्षिकप्रौद्योगिक्याः तथा टी.पी.ए.सि.के इत्यस्य अनुप्रयोगदक्षतानां विकासं प्राप्तुं शक्नुवन्ति।

पाठ्यक्रमः -७ अधिगमाकलनम्

- सी.ओ. १ – मापनमूल्याङ्कनाकलनानां सामान्यसम्प्रत्ययानाम् अवबोधस्य विकासं संवर्धिष्यन्ति।
- सी. ओ. २- संज्ञानात्मकभावात्मकमनोमनोगत्यात्मकपक्षेषु शैक्षिकोद्देश्यानां लेखनाय दक्षतायाः विकासं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ३- अधिगमाकलनस्य विभिन्नोपकरणानां प्रयोगोपयोगान् ज्ञातुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ४ – ब्लूप्रिन्ट् इत्यनेन उपलब्धिपरीक्षणस्य निर्माणं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ५ – आकलने प्रयुक्तसांख्यिकीयसगणकाधारितानां विश्लेषणस्य दक्षतानां विकासं प्राप्नुवन्ति।

पाठ्यक्रमः - ८ शिक्षायां क्रियात्मकानुसन्धानम्

- सी. ओ. १ – शैक्षिकानुसन्धानस्य विभिन्नस्वरूपान् सम्प्रत्ययैः सह अवबोधने विकासं प्राप्नुवन्ति।
- सी.ओ. २- क्रियात्मकानुसन्धानस्य आवश्यकतां तथा अनुप्रयोगस्य विषये च विकासं सम्पादयन्ति।
- सी.ओ. ३- क्रियात्मकानुसन्धानस्य सञ्चालनाय विभिन्नप्रक्रियात्मकचरणानाम् अनुप्रयोगक्रियान्वनं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ४- सांख्यिकीयविधिभिः अन्यविधिभिश्च विश्लेषणक्षमतायाः विकासं प्राप्नोति।
- सी. ओ. ५ – क्रियात्मकानुसन्धानस्य परियोजना-प्रतिवेदनायोः लेखने दक्षतायाः विकासं सम्पादयन्ति।

पाठ्यक्रमः -९ संस्कृतशिक्षणम्

- सी. ओ. १ – शिक्षणस्य प्राथमिक-माध्यमिक-उच्चमाध्यमिकस्तरेषु संस्कृतपाठनस्य उद्देश्यानां महत्त्वस्य विषये अवबाधस्य विकासं प्राप्नुवन्ति ।

- सी.ओ. २- संस्कृतभाषाविज्ञानस्य शिक्षणविधीनां च विषये वैचारिकावबोधस्य विकासं प्राप्नुवन्ति।
- सी.ओ. ३- संस्कृतशिक्षणस्य विविधविधीनां संरचनावादपरिप्रेक्ष्ये पाठयोजनायाः निर्माणस्य विकासं प्राप्तुं शक्नुवन्ति।
- सी.ओ. ४- विभिन्नसंस्कृतशिक्षणाधिगमसहायकसामग्र्याः विकासं प्रयोगं च ज्ञातुं शक्नुवन्ति।
- सी.ओ. ५ – विभिन्नमूल्याङ्कनप्रकाराणां तथा विधीनां प्रयोगाय दक्षतायाः विकासं सम्पादयन्ति।

पाठ्यक्रमः - १०

विद्यालयस्य अन्यविषयानाम् अध्यापनम् (एतेषु कोऽपि एकः)

१०.१. आंग्लशिक्षणम्

१०.२. हिन्दीशिक्षणम्

१०.३. सामाजिकाध्ययनशिक्षणम्

१०.४. गणितशिक्षणम्

१०.५. अर्थशास्त्रशिक्षणम्

१०.१. आंग्लशिक्षणम्

- सी.ओ. १- उच्चप्राथमिकमाध्यमिकोच्चमाध्यमिकस्तरेषु आंग्लभाषायाः प्रकृति-उद्देश्यानां विषये अवबोधस्य विकासं प्राप्नुवन्ति।
- सी. ओ. २- आंग्लपाठने विभिन्नशैलीनां तथा शैलीनां प्रयोगक्रियान्वयनं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ३- आंग्लपाठानां विभिन्नरूपेभ्यः शिक्षणचरणानां प्रयोगक्रियान्वयनं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ४- आंग्लपाठानां पाठनाय पाठयोजनाः तथा शिक्षणसामग्र्याः निर्माणं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ५- आंग्लशिक्षणे विभिन्नमूल्याङ्कनप्रकारानां विधीनां च प्रयोगदक्षतां प्राप्नुवन्ति।

१०.२. हिन्दीशिक्षणम्

- सी.ओ. १- उच्चप्राथमिकमाध्यमिकोच्चमाध्यमिकस्तरेषु हिन्दीभाषायाः प्रकृति-उद्देश्यानां विषये अवबोधस्य विकासं प्राप्नुवन्ति।
- सी. ओ. २- हिन्दीपाठने विभिन्नशैलीनां तथा शैलीनां प्रयोगक्रियान्वयनं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ३- हिन्दीपाठानां विभिन्नरूपेभ्यः शिक्षणचरणानां प्रयोगक्रियान्वयनं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ४- हिन्दीपाठानां पाठनाय पाठयोजनाः तथा शिक्षणसामग्र्याः निर्माणं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ५- हिन्दीशिक्षणे विभिन्नमूल्याङ्कनप्रकारानां विधीनां च प्रयोगदक्षतां प्राप्नुवन्ति।

१०.३. सामाजिकाध्ययनशिक्षणम्

- सी.ओ. १- सामाजिकशिक्षणस्य मूलावधारणायाः प्रकृतेः उद्देश्यानां महत्त्वस्य च विषये अवबोधनस्य विकासं प्राप्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. २- एनईपी १९८६ तथा २०२० इत्यस्य सन्दर्भे सामाजिकाध्ययनपाठ्यक्रमस्य विषये वैचारिकावबोधनस्य विकासं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ३- सामाजिकाध्ययनपाठनाय विभिन्नशैलीनां रणनीतीनां च क्रियान्वयनं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ४- सामाजिकाध्ययनपाठनाय पाठयोजनायाः निर्देशनसहायतायाः च निर्माणं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ५- सामाजिकाध्ययनस्य विभिन्नमूल्याङ्कनप्रकारानां तथा विधीनां प्रयोगस्य दक्षतां सम्पादयन्ति।

१०.४. गणितशिक्षणम्

- सी .ओ. १- गणितशिक्षणस्य मूलसप्रत्ययानां प्रकृतेः उद्देश्यानां महत्त्वस्य चविषये अवबोधनं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी.ओ. २- प्राथमिकमाध्यमिकस्तरयोः गणितपाठ्यक्रमविकासस्य सिद्धान्तस्य विषये वैचारिकावबोधस्य विकासं कर्तुं शक्नुवन्ति।

- सी. ओ. ३- गणितपाठनस्य विभिन्नविधीनां प्रयोगस्य क्रियान्वयनस्य च कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ४- गणितपाठनाय पाठयोजनायाः तथा अनुदेशनात्मकसहायतयाः निर्माणं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ५ – विभिन्नमूल्याङ्कनप्रकारानां तथा विधीनां प्रयोगकरणस्य दक्षतायाः विकासं सम्पादयन्ति।

१०.५. अर्थशास्त्रशिक्षणम्

- सी .ओ. १- अर्थशास्त्रशिक्षणस्य मूलसप्रत्ययानां प्रकृतेः उद्देश्यानां महत्त्वस्य चविषये अवबोधनं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी.ओ. २- प्राथमिकमाध्यमिकस्तरयोः अर्थशास्त्रपाठ्यक्रमविकासस्य सिद्धान्तस्य विषये वैचारिकावबोधस्य विकासं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ३- अर्थशास्त्रपाठनस्य विभिन्नविधीनां प्रयोगस्य क्रियान्वयनस्य च कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ४- अर्थशास्त्रपाठनाय पाठयोजनायाः तथा अनुदेशनात्मकसहायतयाः निर्माणं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ५ – अर्थशास्त्रस्य विभिन्नमूल्याङ्कनप्रकारानां तथा विधीनां प्रयोगकरणस्य दक्षतायाः विकासं सम्पादयन्ति।

प्रायोगिकम् –व्यावसायिकक्षमतोन्नयनपाठ्यक्रमः (ई.पी.सी – ३ तथा ४)

व्यावसायिकक्षमतोन्नयनपाठ्यक्रमः - ३ (ई.पी.सी – ३) सूचनासम्प्रेषणप्रौद्योगिकी

- सी. ओ.१- डिजिटल् इत्यस्य साक्षरतायाः विकासं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. २- विभिन्नसामग्रिनां पर्यन्तं प्राप्य तेषां द्वारा आरोपणस्य कौशलविकासं सम्पादयन्ति।
- सी.ओ. ३- शिक्षणाधिगममूल्याकलनानां प्रक्रियासु डिजिटल् इत्यस्य प्रयोगक्रियान्वयनं कर्तुं शक्नुवन्ति।

व्यावसायिकक्षमतोन्नयनपाठ्यक्रमः - ४ (ई.पी.सी – ४) विद्यालयसम्बद्धकार्यक्रमः -द्वि-
सप्ताहात्मकः -

- सी. ओ. १- विद्यालयस्य भौतिकमानसिकसामाजिकानां शैक्षणिकवातावरणस्य प्रकृतेः विश्लेषणं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी.ओ. २- कक्ष्यशिक्षणे शिक्षक-छात्रयोः भूमिकाम् अवगन्तुं शक्नुवन्ति।
- सी.ओ. ३- कक्ष्यशिक्षणाय नियमितशिक्षकानां शिक्षणविषयानां विभिन्नशैलीनां तथा प्रौद्योगिकीनां च विश्लेषणं कर्तुं शक्नुवन्ति।

शिक्षाशस्त्री (बी.एड्) तृतीयसत्रार्थः

अस्य षण्णमासानां विद्यालयप्रशिक्षुताकार्यक्रमस्य समाप्तौ छात्राध्यापकाः सक्षमाः भविष्यन्ति।

विद्यालयप्रशिक्षुताकार्यक्रमः (शिक्षणाभ्यासः)

- सी. ओ. १ – नियमितपर्यवेक्षणं तथा प्रतिपुष्टेः माध्यमेन शिक्षणाधिगमप्रक्रियाम् अवगन्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. २- उच्चप्राथमिकमाध्यमिकोच्चमाध्यमिकस्तरेषु संस्कृतस्य विभिन्नपाठानां पाठयोजनाः निर्मातुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ३- उच्चप्राथमिकमाध्यमिकोच्चमाध्यमिकस्तरेषु हिन्दी-आंग्लभाषा-सामाजिकाध्ययनादिविषयेषु विभिन्नपाठानां पाठयोजनाः निर्मातुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ४- उच्चप्राथमिकमाध्यमिकोच्चमाध्यमिकस्तरेषु पाठयोजनानुसारं संस्कृतस्य विभिन्नपाठान् पाठयितुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ५- उच्चप्राथमिकमाध्यमिकोच्चमाध्यमिकस्तरेषु पाठयोजनानुसारं हिन्दी-आंग्लभाषा-सामाजिकाध्ययनादिविषयानां विभिन्नपाठान् पाठयितुं शक्नुवन्ति ।
- सी. ओ. ६- स्वीयशिक्षणविषयस्य विभिन्नप्रकाराणां शिक्षणसामग्र्याः यथा स्फोरकपत्रं, चित्रं, प्रतिकृतिः इत्यादि उपकरणानि निर्मातुम् अनुप्रयोक्तुं च शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ७- कक्ष्याप्रबन्धनाय दक्षतायाः विकासं सम्पादयन्ति।

- सी. ओ. ८- विद्यालस्य विभिन्नानां सहपाठ्यक्रमानां गतिविधीनां सञ्चालनाय कौशलविकासं सम्पादयन्ति।
- सी. ओ. ९- रचनात्मकतायाः योगात्मकतायाः च मूल्याङ्कनप्रकारानां परीक्षणानां च प्रयोगक्रियान्वयनं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. १० – विद्यालयपर्यावरणेन सम्बन्धितविभिन्नगतिविधीनां प्रतिवेदनं लेखितुं शक्नुवन्ति।

व्यावसायिकक्षमतोन्नयनपाठ्यक्रमः - ५ तथा ६ (ई.पी.सी – ५ तथा ६)

५. शिक्षणशास्त्रीयकौशलम्

६. क्रियात्मकानुसन्धानाधारितपरियोजना

व्यावसायिकक्षमतोन्नयनपाठ्यक्रमः ५(ई.पी.सी – ५) शिक्षणिककौशलम् –

- सी. ओ. १- स्वीयशिक्षणशास्त्रीयकौशलेषु सर्वेषां शिक्षणशास्त्रीयकौशलानां विभिन्नघटकानां प्रयोगं तथा क्रियान्वयनं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. २- स्वीयशिक्षणे प्रत्येकशिक्षणकौशलेभ्यः सूक्ष्मपाठयोजनायाः निर्माणं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ३- स्वीयशिक्षणविषयेषु प्रत्येकशिक्षणकौशलानां सूक्ष्मपाठयोजनायाः अनुसारं प्रदर्शनं कर्तुं शक्नुवन्ति।

व्यावसायिकक्षमतोन्नयनपाठ्यक्रमः ६ (ई.पी.सी –६)

क्रियात्मकानुसन्धानाधारितपरियोजना

- सी. ओ. १ –क्रियात्मकानुसन्धानसमस्यानाम् अभिज्ञानस्य कौशलविकासं सम्पादयन्ति।
- सी. ओ. २- कक्ष्यायाः समस्याधारितक्रियात्मकानुसन्धानपरियोजनायाः निर्माणस्य दक्षतायाः विकासं प्राप्नुवन्ति।
- सी. ओ. ३- क्रियात्मकानुसन्धानप्रतिवेदनलेखनाय कौशलविकासं सम्पादयन्ति।

शिक्षाशास्त्री (बी.एड्) चतुर्थसत्रार्धः

पाठ्यक्रमपरिणामाः

पाठ्यक्रमः -११ पर्यावरणशिक्षा

- सी. ओ. १- पर्यावरणशिक्षायाः सामान्यसम्प्रत्ययस्य विषये अवबोधविकासं प्राप्नुवन्ति।
- सी. ओ. २- मानवपर्यावरणयोः सम्बन्धस्य वर्णनं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ३- विभिन्नप्रकारकपर्यावरणस्य कारकानां विश्लेषणं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ४- सततविकासस्य आवश्यकतायाः तथा महत्वस्य च विषये वक्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ५ – पर्यावरणप्रबन्धस्य सामान्यविषयेषु अवबोधस्य विकासं प्राप्नुवन्ति।

पाठ्यक्रमः- १२ मूल्यशिक्षाव्यावसायिकाचारश्च

- सी. ओ. १- मूल्यशिक्षायाः उद्देश्यानि आवश्यकताः तथा महत्वस्य वर्णनं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. २- मूल्यानां वर्गीकरणस्य वैचारिकावबोधनस्य विकासं प्रप्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ३- मूल्यशिक्षाशिक्षणाय विभिन्नप्रकारानां विधीनां प्रयोगक्रियान्वयनं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ४- शिक्षकेभ्यः व्यावसायिकाचरणं तथा आचारसंहितायाः अवबोधनस्य विकासं प्राप्नुवन्ति।
- सी.ओ. ५ – राष्ट्रियान्तराष्ट्रियैकीकरणे मूल्याधारितशिक्षायाः भूमिकायाः विषये गम्भीरतायाः विषये चिन्तयितुं शक्नुवन्ति।

पाठ्यक्रमः -१३ योगस्वास्थ्यशारीरिकशिक्षा च

- सी. ओ. १- मानवजीवने योगस्य विभिन्नशैलीनाम् उपयोगस्य तथा महत्वस्य च वर्णनं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. २- मानवजीवनाय योगासनानां प्राणायामस्य च प्रकारान् प्रक्रियां महत्त्वं च अवगन्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ३- स्वस्थ्यशिक्षायाः जीवनशैलीनां विभिन्नायामानां विषये वैचारिकावबोधविकासं कर्तुं शक्नुवन्ति।

- सी. ओ. ४- शारीरिकशिक्षायाः सामान्यतथ्यानां विषये अवबोधविकासं प्राप्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ५- विद्यालये विभिन्नप्रकाराणां क्रीडानां भूमिकायाः विषये गम्भीरं चिन्तयितुं शक्नुवन्ति।

पाठ्यक्रमः -१४ समसामायिकभारतं शिक्षा च

- सी. ओ. १- स्वीयकार्यक्रमानाम् अधिनियमानां तथा नीतीनां सन्दर्भे प्रारम्भिकशिक्षायाः अवबोधस्य विकासं प्राप्नुवन्ति।
- सी. ओ. २- स्वीयकार्यक्रमयोजनानां नीतीनां सन्दर्भे माध्यमिकव्यावसायिकशिक्षायाः विषये विकासं सम्पादयन्ति।
- सी.ओ. ३- विश्वविद्यालयानुदानायोगस्य नवशिक्षानीते: (२०२०)सन्दर्भे उच्चशिक्षायाः उद्देश्यानां महत्वसमस्यानां समसधानानां च विषये विकासं प्राप्नुवन्ति।
- सी. ओ. ४- अध्यापकशिक्षायाः राष्ट्रियशिक्षकपरिषदः च भूमिकायै विभिन्नकार्यक्रमानां तथा गुणवत्तायाः आयामानां च विकासं प्राप्नुवन्ति।
- सी. ओ. ५- स्वतन्त्रतायाः अनन्तरं शिक्षायोगानां विभिन्नविषयानां पन्थाह्वानानां तथा समर्थानां च गम्भीररूपेण विश्लेषणं कर्तुं शक्नुवन्ति।

ऐचिछकः पाठ्यक्रमः १५

अधदत्तेषु कोऽपि एकः

१५.१. समसवेशात्मकशिक्षा

१५.२. परामर्शः मार्गदर्शनञ्च

१५. ३. लिङ्गः विद्यालयः समाजश्च

१५. ४. कलाशिक्षा

१५.५. मानवाधिकारशिक्षा

१५.१. समसवेशात्मकशिक्षा

- सी. ओ. १- समावेशात्मकशिक्षायाः उद्देश्यानां महत्वस्य सामान्यावधारणायाःविषये अवबोधस्य विकासं प्राप्नुवन्ति।
- सी. ओ. २- समावेशात्मकशिक्षायै विभिन्नसिक्खणविधीनां क्रियान्वयनं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ३- समावेशात्मकशिक्षायै विभिन्नसंसाधनानां संसाधनकक्षस्य महत्वं भूमिकां च ज्ञातुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ४- समावेशात्मकशिक्षायै विभिन्नपाठ्यचर्यायाः सम्बन्धपक्षानां विश्लेषणं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ५- समावेशात्मकशिक्षायै कार्यरतानां विभिन्नराष्ट्रियान्तराष्ट्रियसंस्थानां भूमिकां वक्तुं शक्नुवन्ति।

१५.२. परामर्शः मार्गदर्शनञ्च

- सी. ओ. १ – मार्गदर्शनस्य आवश्यकताम् उद्देश्यं तथा प्रकारानां विषये अवबोधविकासं प्राप्नुवन्ति।
- सी.ओ. २-विभिन्नस्तरानां मार्गदर्शनस्य प्रक्रियायाः तथा तेषां कार्यक्रमानां वर्णनं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी.ओ. ३- व्यावसायिकविकासस्य प्रक्रियां तथा स्थाननं तथा अनुवर्तिसेवायाः भूमिकायाः वर्णनं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ४- परामर्शस्य आवश्यकताम् उद्देश्यानां तथा प्रौद्योगिक्याः विषये वैचारिकावबोधनस्य विकासं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ५- मार्गदर्शनस्य तथा परामर्शस्य निहितविभिन्नमनोवैज्ञानिकपरीक्षाणां प्रयोगक्रियान्वयनं कर्तुं शक्नुवन्ति।

१५. ३. लिङ्गः विद्यालयः समाजश्च

- सी.ओ. १- लैङ्गिकशिक्षाध्ययने युक्ताः विभिन्नावधारणानां विषये अवबोधनस्य विकासं प्राप्नुवन्ति।
- सी. ओ. २- जेंडर्-संवेदीकरणाय रणनीतीनां तथा प्रौद्योगिकीनां च प्रयोगं कर्तुं शक्नुवन्ति।

- सी. ओ. ३- जेंडर् —सशक्तिकरणाय राष्ट्रिययोजनानां नीतीनां विषये अवबोधस्य विकासं प्राप्नुवन्ति।
- सी. ओ. ४- विभिन्नस्थितिषु जेंडर् —समानतायै विभिन्नाधिनियमानां तथा नियमानां च क्रियान्वयनं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ५- समाजाय विभिन्नप्राचीनवर्तमानयुगस्य महिलानां भूमिकां ज्ञातुं शक्नुवन्ति।

१५.४. कलाशिक्षा

- सी. ओ. १- कलाशिक्षायाः सम्प्रत्ययस्य प्रकृतेः विषये अवबोधविकासं प्राप्नुवन्ति।
- सी. ओ. २- कलाशिक्षाधिगमनोद्देश्यानां तथा प्रौद्योगिक्याः वर्णनं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ३- कलाशिक्षणाय विभिन्नशिक्षणसहायकसामग्र्याः निर्माणं तेषां प्रयोगञ्च कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ४- कलाशिक्षणाय नवाचाराभ्यासस्य प्रयोगं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ५- कलाशिक्षणाय विभिन्नयोजनानां तथा परीक्षणस्य च निर्माणं कर्तुं शक्नुवन्ति।

१५.५. मानवाधिकारशिक्षा

- सी. ओ. १- मानवाधिकारशिक्षायाः भारतीयपाश्चात्यस्य सम्प्रत्ययानाम् अवबोधविकासं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. २- भारतीयस्य तथा अन्तराष्ट्रियस्य च परिप्रेक्ष्ये मानवाधिकारशिक्षायाः सम्प्रत्ययानां वर्णनं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ३- वञ्चितसमूहस्य अधिकारं ज्ञातुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ४- राष्ट्रस्य राज्यस्य च स्तरयोः विभिन्नमानवाधिकारायोगानां महिलानां तथा बालयोगस्य कार्यप्रणाल्याः अवबोधनस्य च विकासं प्राप्नुवन्ति।
- सी. ओ. ५- मानवाधिकारस्य जागरूकतायै विभिन्नाभिकरणानि इत्येतेषां भूमिकां वर्णयितुं शक्नुवन्ति।

व्यावसायिकक्षमतोन्नयनपाठ्यक्रमः ७ तथा ८ (ई.पी.सी ७ तथा ८)

व्यावसायिकक्षमतोन्नयनपाठ्यक्रमः ७ (ई.पी.सी - ७) मननात्मकपठनम्

व्यावसायिकक्षमतोन्नयनपाठ्यक्रम: ८ (ई.पी.सी ८) आत्मबोध: व्यक्तित्वविकासश्च

व्यावसायिकक्षमतोन्नयनपाठ्यक्रम: ७ (ई.पी.सी - ७) मननात्मकपठनम्

- सी. ओ. १- कस्यचित् विद्यालयपाठ्यपुस्तकस्य आलोचनात्मकविश्लेषणं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. २- कस्यचित् भारतीयपाश्चत्यस्य वा शैक्षिकविचाराणां प्रतिबिम्बत्वं ज्ञातुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. ३- कस्यचित् जीवनस्य अनुभवं ज्ञात्वा वक्तुं शक्नुवन्ति।

व्यावसायिकक्षमतोन्नयनपाठ्यक्रम: ८ (ई.पी.सी ८) आत्मबोध: व्यक्तित्वविकासश्च

- सी. ओ. १- योगस्य माध्यमेन आत्मनः अवबोधस्य विकासं कर्तुं शक्नुवन्ति।
- सी. ओ. २- योगमाध्यमेन आत्मविकासाय दक्षताविकासं प्राप्नुवन्ति।
- सी. ओ. ३- व्यक्तित्वपरीक्षाणां प्रबन्धनस्य प्रतिवेदनलेखनस्य च दक्षतां प्राप्नुवन्ति।